

1. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ

Μέσο: . . . . . ΤΟ ΒΗΜΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΒΙΒΛΙΑ

Ημ. Έκδοσης: . . . 08/11/2020 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 08/11/2020

Σελίδα: 1

2-3

**Η σημασία της έκδοσης των «Απάντων»
του Δημητρίου Καπετανάκη, ποιητή
και κριτικού του Μεσοπολέμου**

Απαντα

ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ ΚΟΥΖΕΛΗ

«**Σ**ωπαίναμε κι ήταν βαριά, βαριά η σιωπή μας, / σαν κλάμα που δε θέλει να ξεσπάσει... / Βαριά κοιλιά που θα ξεράσει / νεκρό παιδί στην άεκτη ψυχή μας... / Σιωπή που μας χωρίζει, / σιωπή φριχτή, φριχτή... / Σώπα! κι η λέξη που θα βγει / - αλί μας! - δε θα μας λυτρώσει. / Σώπα! Σπασμένο το βιολί / και το δοξάρι ορφανεμένο. Ορφανεμέν' ό,τι κι αν πεις, / παιδί της άγονης σιωπής... / κι είναι μακριά - τόσο μακριά - τ' ονειρεμένο / μισό που περιμένει / κάποιο ξελάφρωμα να σιζέει / στις άρωστες μας τις ψυχές... / Μακριά από Σας τέτοιες σιωπές».

Με ερωτικό-υπαρξιακά ποιήματα, μεταξύ των οποίων και η παραπάνω «Σιωπή», θα κάνει την πρώτη του λογοτεχνική εμφάνιση στο περιοδικό *Νέα Ζωή* τον Ιούλιο του 1933 ο **Δημήτριος Καπετανάκης**, ένας ευαίσθητος, φλογερός λόγιος που στη σύντομη ζωή του θα γίνει όχημα ιδεών από τη Σμύρνη ως το Λονδίνο αφήνοντας ένα πολυσχιδές έργο: ποιήματα, δοκίμια, τεχνοκριτικές και φιλοσοφικές μελέτες με άξονες το ωραίο, τον έρωτα ως εμπειρία αυτογνωσίας, τον θάνατο, την απώγνωση, την απελπισία, τη μοναξιά, την ασθένεια, τη σωτηρία.

Ήταν μαζί με τον **Γιώργο Σαραντάρη** οι «Διόσκουροι», όπως τους αποκαλούσε ο **Ζήσιμος Λαρεντζάτος** - και όχι μονάχα επειδή συνδέονταν με βαθιά φιλία. Λαμπρά μυαλά και αισθαντικές ψυχές με φιλοσοφικές αναζητήσεις και κοινή ιδιοσυγκρασία, πέθαναν νωρίς προκαλώντας ειδικές για ανατροπές στις παραδομένες λογοτεχνικές ιεραρχίες στην περίπτωση που ο χρόνος ήταν περισσότερο γενναϊόδωρος μαζί τους. Το έργο του Σαραντάρη, που επανεκδόθηκε τα τελευταία χρόνια, εκπνέει όλο και περισσότερο από ένα νέο κοινό. Τώρα γίνεται η ανανέωση της γνωριμίας με τον Καπετανάκη μέσα από την πρόσφατη συγκεντρωτική έκδοση του έργου του στον τόμο (σε δύο βιβλία) *Εργα. Τα δημοσιευμένα* (1933-1944), που κυκλοφορεί με τη φιλολογική επιμέλεια της συγκριτολόγου **Εμμανουέλας Κάντζα** από την Εταιρεία Κοινωνικού Έργου και Πολιτισμού (ΕΚΕΠ) και το **Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης** (ΜΙΕΤ).

Από τη Σμύρνη στο Λονδίνο

Γεννημένος το 1912 στη Σμύρνη, γόνος εύπορης καλλιερημένης οικογένειας, ο Καπετανάκης μπει νωρίς στα γράμματα και στις τέχνες. Έχει έφεση στο σκίτσο και στις ξένες γλώσσες και διαβάζει με βουλιμική υπερδιέγερση **Πολ Μπουρζέ**, **Μπαλζάκ**, **Προυστ**, προσπαθώντας με αφοσίωση να ανακαλύψει τον άνθρωπο πίσω από το έργο του. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή θα έρθει με την οικογένειά του στην Αθήνα, θα σπουδάσει στη Νομική Σχολή, θα μαθητεύσει κοντά στον **Παναγιώτη Κανελλόπουλο** και στον **Ιωάννη Τσάσο**, θα γνωρίσει τον **Ιωάννη Θεοδορακόπουλο**, θα παρακολουθήσει τις διαλέξεις τους στο Φροντιστήριο Φιλοσοφίας στη Φοιτητική Λέσχη, θα συνεργαστεί μαζί τους στο περιοδικό **Αρχαίον Φιλοσοφίας** και **Θεωρίας των Επιστημών** και θα ενταχθεί στον φιλολογικό κύκλο του **Ιωάννη Συκουρή**.

Το 1934, όταν το ευαίσθητο, εξομολογητικό και διδακτικό φιλοσοφικό του μέλημα **Από τον αγώνα του ψυχικού μόνου** δεν θα γίνει δεκτό ως επίσημο διδακτορική διατριβή, θα αναχωρήσει για τη Χαϊδελβέργη όπου θα γίνει μαθητής του υποστασιακού φιλοσόφου **Καρλ Γιάσπερ** και θα ενταχθεί στους κύκλους του γερμανικού αισθητισμού. Με τη διατριβή **Ερως και χρόνος** στις αποσκευές του, θα επιστρέψει το 1936 στην

Μια νέα έκδοση συγκεντρώνει τα δημοσιευμένα κείμενα και ανασυνθέτει τη μορφή και το έργο του πρόωρα χαμένου στοχαστή, κριτικού και λογοτέχνη του Μεσοπολέμου

Δημήτριος Καπετανάκης

Κοσμοπολίτης και αποσυνάγωγος

Αθήνα και, καθώς στη μεταξική Ελλάδα οι προσδοκίες ακαδημαϊκής αποκατάστασης δεν ευοδώνονται, θα αρχίσει να παραδίδει μαθήματα Αισθητικής και υπαρξιακής φιλοσοφίας στον φιλολογικό σύλλογο «**Ασκραίος**» που ιδρύει ο Συκουρή και θα εκδώσει το φιλοσοφικό δοκίμιο **Μυθολογία του ωραίου** (1937). Οι σύγχρονόι του θα τον θυμούνται ως έναν (ίσως υπερβολικά) ενάσθητο και φλογερό στοχαστή που διαβάζει τον **Πλάτωνα** μέσα από τον **Κίρκεγκωρ**, που προσεγγίζει το ωραίο και τον έρωτα μέσα από την απελπισία, που απαγγέλλει **Πόου, Μποντλέρ** και **Γκαίτε** αναζητώντας επίμονα πίσω από το έργο του άνθρωπο: «... αφήνω-με να περάσει από μπροστά μας, χωρίς να το αντιληφθούμε, ό,τι πιο σημαντικό έχει να μας αποκαλύψει ο διπλανός μας: Το μυστικό της μορφής του». Τα ποιημάτα του στη *Νέα Ζωή*, ένα ατοκλήρηστο μυθιστόρημα και ένα θεατρικό

έργο (**Μια θύελλα**) είναι η φρενή λογοτεχνική συγκομιδή του Καπετανάκη στα ελληνικά, που επισκιάζεται από το δοκιμακό του έργο και την αισθητική διδασκαλία του. Στην Αθήνα της περιόδου συνδέεται με τον **Ελύτη**, τον **Θεοτόκα**, τον **Σικελιανό** και τον **Πρεβελάκη**, τον **Καραντώνη** και την παρέα των **Νέων Γραμμάτων**. Συμμετέχει στις λογοτεχνικές συντροφικές αλλά παραμένει απόμακρος, κοινωνικά ασυμβίβαστος και την άνοιξη του 1939 αναχωρεί με υποτροφία για σπουδές βρετανικής ποίησης στο Κέιμπριτζ.

Πρόεδρος πολιτισμού

Στην αγγλική γλώσσα η ποιητική του ευαισθησία θα αποκτήσει τελικά ώριμη λογοτεχνική φωνή με ποιήματα που η επιμελήτρια του έργου του χαρακτηρίζει «σύντομα ανιγνίσματα με αφηγηματικό περίβλημα όπου τα φιλοσοφικά και

λογοτεχνικά αναγνώσματα του Καπετανάκη παρουσιάζονται αφομοιωμένα και σχεδόν αγνώριστα». Η θεματολογία του απaráλλαξη, αλλά μα ειρωνεία και μια αποστασιοποίηση δίνουν στο ερωτικό «**Detective Story**» «κάτι το αλλόκοτο και ένα πάθος» που θα εντυπωσιάσει τον βρετανό εκδότη **Τζον Λέμαν**, από τον κύκλο του Λέοναρντ και της **Βιρτζίνια Γουλφ**, ο οποίος θα συμπεριλάβει το ποίημα στην περιοδική έκδοση **Penguin New Writing**, και ο Καπετανάκης θα στείλει το ποίημα στον **Σεφέρη** για να ακούσει τις εντυπώσεις του. Μαζί με τα «**Cambridge Bar Meditation**», «**Emily Dickinson**», «**Friendship's Tree**», «**Abel**», το «**αποκρημνισμένο**» τελευταίο «**Lazarus**» συνθέτουν ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον ποητικό corpus στο οποίο κεντρική παραμένει η αναζήτηση αυτού που είναι αληθινό στη ζωή. Η γνωριμία με τον Λέμαν

ΑΡΧΕΣ ΠΑΡΕΠΙΣΤΑΣΗΣ

Σκίτσο του Δημητρίου Καπετανάκη

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ
Εργα
Τόμ. 1: Τα Δημοσιευμένα (1933-1944)

Εισαγωγή,
φιλολογική επιμέλεια:
Εμμανουέλα Κάντζια.
Εκδόσεις ΕΚΕΠ/ΜΙΕΤ,
2020.
Δύο βιβλία, σελ. 862,
τιμή 50 ευρώ

θα ανόξει νέους κοινωνικούς κύκλους για τον Καπετανάκη, πρωτίτως λογοτεχνικούς αυτή τη φορά (Στίβεν Σπέντερ, *E.M. Φόρστερ, Ινιθ Σίγιοελ*), που σε συνδυασμό με την εργασία του στο Γραφείο Τύπου της Ελληνικής Πρεσβείας στο Λονδίνο θα του δώσουν την ευκαιρία να προωθήσει τη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία στην Αγγλία και να κυκλοφορήσουν στα αγγλικά μέρος από την *Εροϊκά* του *Κοσμά Πολίτη*, ενόψει από το *Μυθιστόρημα* του Σεφέρη, ποιήματα του Ελύτη, του Σικελιανού, του Πρεβελάκη, του *Καβάφη*... Φύση ευαίσθητη και καταθλιπτική, βασανιζόταν από κρίσεις αυτοπεποίθησης και απελπισίας. Κάποιες απόπειρες αυτοκτονίας δεν είχαν αποτέλεσμα. Πέθανε από λευχαιμία στο Λονδίνο το 1944, σε ηλικία τριάντα δύο ετών.

Μεθοδολογία έκδοσης

Στον *Ιωάννη Φυκιώρη* (1917-2014), ακροστή των διαλέξεων του Καπετανάκη στον «Ασκραίο» και στην αγάπη του για τον νεαρό δάσκαλο, οφείλεται η πρωτοβουλία της έκδοσης. Πρόωην πρόεδρος του ΕΚΕΠ, ανέθεσε την έρευνα για την έκδοση των απάντων του Καπετανάκη στην Εμμανουέλα Κάντζια, η οποία σε μια μεθοδική έκδοση χωρίς φιλολογική πόζα συγκεντρώνει το δημοσιευμένο έργο του Καπετανάκη, λογοτεχνικά και φιλοσοφικά κείμενα, δοκίμια, τεχνοκρτικές και μεταφράσεις δίνοντας την υπόσχεση ότι οι πολύ ενδιαφέρουσες άγνωστες διαλέξεις του στον «Ασκραίο» και το λοιπό ανέκδοτο έργο του, που απόκειται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, στο Πανεπιστήμιο Πρίνστον και στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (ΕΛΙΑ), θα ακολουθήσουν σε δεύτερο τόμο. Πιστή στο φιλοσοφικό όραμα του Καπετανάκη, ψηλαφεί στην εισαγωγή της το πρόσωπο πίσω από τα κείμενα και συνδέοντας τις γεωγραφικές μετακινήσεις του με τις μετατοπίσεις του στους χώρους της τέχνης και των ιδεών καταφέρνει να δώσει στον αναγνώστη μια σφαιρική και ελκυστική εικόνα της αυθεντικής ανθρώπινης ύπαρξης του ποιητή-φιλοσόφου μέσα στην εποχή του.

Η ελληνικότητα και ο μεταφυσικός στοχασμός του

Ο προσδιορισμός της ελληνικότητας, από τα βασικά ζητούμενα της γενιάς του 1930, γίνεται στον Καπετανάκη σε συντονισμό με τον μεταφυσικό στοχασμό του. Οι πρώτες αναφορές ανιχνεύονται σε μια βιβλιοκρισία των *Απομνημονευμάτων* του *Φώτιου Χρυσανθόπουλου* στην εφημερίδα *Γνώμη* το 1929. Η νεότερη Ελλάδα θα «πρέπει να γνωρίσει και την σύγχρονη Ιστορία της, να αισθανθεί την αξία της, να υπερηφανευθεί», υποστηρίζει εκεί, εννοώντας ως Ιστορία όχι μόνο τα επίσημα γεγονότα αλλά «προπαντός τη *Ζωή*, την *Αλήθεια*».

Αυτή η ζωή και η αλήθεια θα γίνουν πιο χειροπατές στα αγγλόγλωσσα δοκίμιά του της δεκαετίας του 1940. Σε κείμενό του για το ελληνικό τοπίο στο περιοδικό *Geographical Magazine* το 1941, θα σχολιάσει για τον χαρακτήρα του Έλληνα: «Αν κάποιος ζωγράφος προσπαθούσε να αποδώσει το αττικό τοπίο σε κιαροσκούρο, σίγουρα θα αποτύχαινε. Δεν υπάρχουν σκοτεινές σκιές, μουντά χρώματα στην Αττική. Καθαρότητα και διαφάνεια είναι τα χαρακτηριστικά του αττικού τοπίου». Σε αυτό το φως μαθημένοι οι Έλληνες, δεν αντέχουν τα πράγματα που κρύβονται μέσα σε ομίχλη λέξεων, σε αμφίσημη λογική. «Θέλουν να τα βλέπουν όλα καθαρά, γυμνά και διάφανα όπως τα βουνά που περιβάλλουν την Αθήνα».

Η πλάνη των Ευρωπαίων

Την ίδια χρονιά, στο δοκίμιο του «The Greeks are Human Beings» («Οι Έλληνες είναι άνθρωποι») στο περιοδικό *Daylight* καταγγέλλει την εικόνα μη ρεαλιστικής τελειότητας που έχει για την Ελλάδα ο μέσος μορφωμένος Ευρωπαίος ως εικόνα παραπλανητική και υποστηρίζει ότι οι σύγχρονοι Έλληνες δεν είναι κατάλοιπα μιας φυλής που μεγαλούργησε πριν από δύο χιλιάδες χρόνια ούτε Βαλκάνιοι χωρίς παρελθόν και χωρίς ιστορικές ρίζες στη χώρα που κατοικούν. «Αν κάποιος θέλει να τους καταλάβει, θα πρέπει να τους εντάξει στο σύνολο της Ιστορίας τους και ταυτόχρονα να τους δει ως σύγχρονους Ευρωπαίους». Την αλήθεια για την Ελλάδα φιλοδοξούσε να αποκαλύψει σε ένα από τα τελευταία του ποιήματα στα αγγλικά, το «The Isles of Greece». Εδώ, τα νησιά του Καπετανάκη δεν τυλίγονται στη χαρμόσυνη αιγαιοπελαγίτικη αύρα του Ελύτη, ο ήλιος και η θάλασσα καίνε την ταλιπωρήμενη πέτρινη σάρκα τους, υποφέρουν μαρτύρια στη διάρκεια των αιώνων και τα μαρμάρια κεφάλια των θεών τους ψιθυρίζουν τελικά πως η ομορφιά δεν είναι αρκετή.